

ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА Й ВИХОВАННЯ – ІМПЕРАТИВ СУЧАСНОГО ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА

Приз Світлана Миколаївна

студентка спеціальності 013 Початкова освіта

Науковий керівник:

Починок Євгенія Анатоліївна

к.п.н., доцент

Полтавський національний педагогічний

університет імені В.Г. Короленка

м. Полтава, Україна

Вступ. На протязі всіх історичних часів розвитку і становлення української держави, досить високо цінувалися в суспільстві патріотизм та громадянський дух наших співвітчизників, їхню постійну боротьбу за вільне й незалежне життя. На жаль, упродовж багатьох років Україна була підкорена та поділена сусідами, що гальмувало розвиток громадянства в нашому суспільстві. Із проголошенням самостійності й незалежності, Україна стала на шлях розбудови громадянського суспільства, кожен член якого має отримати вільний розвиток особистості. Та труднощі на шляху утвердження і зміцнення нашої держави, боротьба проти злочинних режимів, вторгнення та порушення цілісності кордонів, погіршення життєвого рівня притуплюють громадянські почуття багатьох людей. Тому важливим і актуальним у роботі навчальних закладів України є громадянська освіта і виховання дітей та молоді нашої країни.

Громадянське виховання покликане виховувати у молодій людині високі моральні ідеали, почуття любові до своєї Батьківщини, потреби у служінні їй. Відомо, що основні риси громадянина формуються в молодому віці, під впливом загальнонародних, національних цінностей, у взаємодії особистості із суспільством, яке на кожному етапі представляють сім'я, школа, різноманітні колективи [5]. Громадянське виховання орієнтоване на формування активного громадянина, патріота, людини, якій притаманні загальнолюдські і культурно-

національні цінності, справжнього спадкоємця і продовжувача етнічних традицій.

Метою статті є аналіз важливих питань системи громадянської освіти й виховання особистості як ключового вектора розвитку сучасного демократичного суспільства.

Результати і обговорення. У вітчизняній педагогіці громадянське виховання все частіше розуміється як система або модель шкільної освіти, яка наскрізь проходить не лише через навчальний процес у вузькому предметному значенні, але в ширшому значенні цього поняття є надпредметною областю діяльності школи, що сприяє вихованню демократичних, громадянських цінностей і поведінки усіх учасників освітнього процесу. У цьому плані вітчизняна дослідниця сучасних проблем громадянського виховання К. Чорна [6, С.5] зазначає, що «громадянське виховання повинно стати серцевиною усієї діяльності школи як у процесі навчання, так і позакласній роботі».

Психолог І. Бех у своїх працях розглядає громадянське виховання як таке, що поєднує в собі кілька різновидів виховання і «спрямоване, перш за все, на патріотичне і правове», хоча при цьому не виключає моральності [1, С.11]. Очевидно, що вчений стоїть на позиції інтегративності громадянського виховання, що поєднує в собі моральні позиції й орієнтири, почуття обов'язку, відповідальності, а також основ громадянських і правових знань.

Складниками системи громадянського виховання є: мета, завдання, принципи громадянського виховання, суб'єкти діяльності та відносини між ними, процес громадянського виховання, умови, в яких воно відбувається, управління, що забезпечує інтеграцію складників у цілісну систему і розвиток цієї системи.

Основна парадигма системи громадянського виховання, її мета і завдання, складові змісту виходять із загальнопедагогічних та психологічних принципів, які відображають рівень розвитку та становлення шкіл в Україні.

Мета громадянського виховання – сформувати національно свідомого громадянина, патріота, професіонала, тобто людину, якій притаманні

особистісні якості і риси характеру, світогляд та спосіб мислення, почуття, вчинки та поведінка, спрямовані на саморозвиток та розвиток демократичного громадянського суспільства в Україні. Вони мають органічно поєднуватися з потребою й умінням діяти компетентно й технологічно.

Громадянське виховання на сучасному етапі розвитку українського суспільства має бути зорієнтованим на формування морально-етичних та соціально-політичних цінностей, а саме гідність, гуманізм, демократія, толерантність, повага до інтересів і прав ідеологічного та расового різноманіття, пріоритет прав і свобод громадянина, здатність до компромісу та міжнаціональної толерантності, примноження і збагачення рідної мови, традицій та культурної самобутності нації. Культура міжетнічних стосунків допомагає уникати екстремістських ситуацій, протиріч з різними національними й релігійними угрупованнями, конфліктів з представниками інших культур, насамперед у шкільному учнівському середовищі.

Серед принципів, дотримання яких у процесі громадянського виховання особистості є найбільш вагомими такі:

- принцип гуманізації та демократизації;
- принцип самоактивності й саморегуляції;
- принцип системності;
- принцип комплексності та інтегрованості;
- принцип наступності та неперервності;
- принцип культуровідповідності;
- принцип інтеркультурності [2].

Як стверджує П. Ігнатенко [3], науковий підхід до процесу формування особистості громадянина передбачає, що дія загальних закономірностей розвитку громадянськості опосередковується впливом конкретно-історичних умов життєдіяльності даного суспільства загалом і кожного з його членів зокрема. Конкретно-історичний підхід допомагає збагнути й сформулювати специфічні, найбільш актуальні на даному етапі розвитку українського суспільства завдання громадянського виховання, а саме: усвідомленню

громадянами України необхідності державотворчих процесів у поєднанні з розбудовою громадянського суспільства, формування у молодого покоління почуття патріотизму, відданості Батьківщині й водночас відчуття належності до світової спільноти.

Становлення громадянина відбувається за умови його реальної практичної діяльності. Ефективність виховання громадянськості визначається реалізацією саме діяльнісного підходу, що спрямований на активну практичну діяльність школяра, застосування набутих знань у дії, розвиває активну й ініціативну громадянську позицію особистості, формує не просто знання, а компетенції, тобто вміння, що пов'язані з досвідом діяльності, практичною апробацією відповідних громадянських цінностей.

У системі громадянського виховання ключове значення має «особистісно-орієнтований підхід, коли у центрі освітньо-виховного процесу стоять інтереси дитини, її потреби та можливості, права окремого індивіда, його суверенітет. Лише через таку ієрархію ціннісних підходів як: людина (особистість) – народ (культура, історія, освіта) – держава (суспільство) можна реалізувати перспективну й демократичну модель виховання в дусі громадянськості [4]. При цьому співвідношення суб'єктивних і об'єктивних чинників розглядається як співвідношення особистісних якостей індивіда та конкретних обставин діяльності.

Визначальною характеристикою громадянської зрілості як результату системи громадянського виховання є розвинена правосвідомість – усвідомлене відношення індивіда до своїх прав та обов'язків перед суспільством і державою, ставлення до законодавчих актів людського існування. Важливою складовою змісту громадянського виховання є розвиток політичної культури, що включає знання типів держав, політичне облаштування суспільства, політичні організації та інституції, принципи, процедури й регламенти суспільної взаємодії, виборчу систему тощо. Політична культура виявляється також у поблажливому, толерантному і водночас суворому і вимогливому ставленні людей до держави, її установ, органів влади, у здатності громадян брати участь

у прийнятті рішень, які мають впливати на владу.

Фундамент громадянської діяльності та демократії дає освітній заклад, що створює сприятливі умови для формування і розвитку громадянських компетентностей школярів. Зважаючи на широкий вибір англomовної навчально-методичної літератури з громадянської освіти, такі матеріали мають право бути впровадженими та адаптованими в освітнє середовище України. Також в Україні є доступними дистанційні платформи (ВУМ online, Prometheus, Wise Cow, Citizen, «Нова Доба» тощо), які пропонують навчальні матеріали та комплексні програми («Школа свідомого громадянина», «Громадський контроль за владою», «Управління спільною власністю», «Фінансова грамотність громадянина» тощо) для здобуття громадянської освіти.

Висновки. На основі аналізу різних тлумачень поняття “громадянське виховання” ми дійшли висновку, що його можна трактувати як складний і цілеспрямований процес формування особистості школяра, що поєднує всі грані педагогічного впливу, сприяє становленню морального, соціального, політичного і правосвідомого громадянина своєї держави. Громадянська освіта є комплексним освітньо-виховним процесом становлення громадянської та національної свідомості й поведінки школяра, усвідомлення та дотримання своїх прав та обов’язків, формування активної життєвої та громадянської позиції. Громадянська освіта – це «соціалізація» особистості, вона поєднує в собі елементи правової, економічної й політичної освіти, а також є засобом формування громадянської компетентності молодших школярів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бех І. Д. Почуття громадянськості у вчинковому вираженні. *Формування громадянської компетентності учнівської молоді: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (8-9 лют. 2005 р.)*. Харків: ХОНМІБО, 2005. С. 8–19.
2. Завалевський Ю. І. Проблеми соціально-громадського виховання особистості та підходи до її розв’язання в історії теоретичної думки. *Педагогіка і психологія*. Київ, 2002. №4. С.55–64.

3. Ігнатенко П., Косарева Н., Поплужний В. Громадянське виховання учнів в умовах українського державотворення. *Рідна школа*. Київ, 2006. №3 С.31–50.

4. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні від 3.10.2018 р. № 710-р. 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#n10>

5. Кріль О. Шляхи формування громадянської компетентності молодшого школяра. *Початкова освіта*. 2012. № 9. С. 2–4

6. Чорна К. Громадянське виховання - нагальна потреба України. *Освіта України*. Київ, 2000. № 20 . С.5.,